

Frivillige Menighedsraad i det sydvestlige Jylland

Af F. Elle Jensen.

Foranlediget ved Forhandlinger i den 1853 til Ordning af de fremtidige Forhold i Folkekirken nedsatte Kommission, om hvilken Indflydelse man vel burde give Lægfolket, udsendte Kultusminister Hall den 24. Sept. 1856 gennem Biskopperne et Cirkulære til den danske Gejstlighed, hvori han, da han ikke var tilfreds med de i Kommissionen fremkomne Forslag, opfordrede Præsterne til i deres Sogne at søge oprettet frivillige Menighedsraad, som ved deres Virksomhed kunde tjene til Udvikling af Menighedslivet paa Egnen.¹⁾ Om Medlemmerne skulde vælges af Husfædrene eller muligvis første Gang udpeges af Præsterne, overlodes til disse selv at afgøre, eventuelt efter Forhandling ved et af deres Konventer; Valget skulde bagefter godkendes af Biskoppen. Bestemte Regler for saadanne Raads Arbejde kunde ganske vist ikke gives, men det var Mening, at de om muligt, saadan som ogsaa Kommissionen ønskede det, var Præsten

¹⁾ Reskripter og Resolutioner vedrørende Gejstligheden 1856.

til Støtte i hans Gerning, især hvad Kirketugten angik, ved bl. a. at paamine en og anden i Menigheden om hans kirkelige Pligter, naar han f. Eks. viste Forsømmelse ved Barnedaab og Konfirmation; desuden pegedes der paa Opgaver som Oprettelse af en fri kirkelig Fattigkasse, Indførelse af den nye Salmebog (Roskilde Konvents), eventuel Forandring af Gudstjenestetiden og Betimegheden af at faa Konfirmation afholdt ogsaa om Efteraaret, ligesom de selv kunde fremkomme med andre Forslag, der tjente til Kirkelivets Fremme.

I Cirkulæret henviste Ministeren ogsaa til, at disse Menighedsraad i Virkeligheden ikke var noget nyt, men havde deres historiske Tilknytning til den gamle Medhjælperinstitution — der imidlertid forlængst var ophørt med at have nogen som helst Betydning, hvor den endnu maatte eksistere.

Dette var rigtigt. Den 27. Marts 1629 havde nemlig Christian IV udstedt en Forordning om Kirkens Myndighed overfor ubodfærdige og deri bestemt, at der i hvert Sogn skulde oprettes et Nævn til at bistaa Præsten i Kirketugtssager.²⁾ I Byerne valgtes Medhjælperne af Biskoppen, Lensmanden og Præsten, paa Landet, hvor de samtidig var Kirkeværger, og hvor deres Antal kun skulde være to, af Lensmanden efter Præstens Forslag. Mindst fire Gange aarlig skulde de samles med Sognepræsten til Forhandling om Menighedens kristelige Opførsel, ligeledes være til Stede, naar han paa Embeds Vegne formanede de ubodfærdige, der havde været hans Advarsel overhørig, ligesom det var deres Pligt selv at gribe formanende og retledende ind, hvor der var Grund dertil i Sagnet. Disse Bestemmelser

²⁾ Om Medhjælpsinstitutionen se min Afhandling i Kirkehist. Samlinger, 6. Række 5. Bd. S. 441 ff.

optoges siden i Christian V's Danske Lov.³⁾ Men noget helt andet var det, hvad Forordningen kom til at betyde i Praksis. Desværre hører vi kun lidet derom, før det pietistiske Kirkekollegium i 1738 rettede en Forespørgsel til Landets Gejstlighed om, hvordan en ret Kirketugt bedst kunde indrettes efter den første kristne Kirkes Eksempel, og om Medhjælperne maatte anses for umistelige i Præstens Arbejde herfor.

Der indkom en Mængde Svar. De fleste holdt paa Kirketugt i en eller anden Form, thi den var jo, som Hr. Thomsen i Lunde skrev, indført af Gud og vedtaget af hans Menighed, og Straf var, mente Skads Herreds Præster, ikke let at undgaa, da man nu ikke havde saa store Kirkeledere som i den ældste Tid; den virkede til Velsignelse, hævdede Gejstligheden i Jerlev-Slaugs, ja ifølge Hr. Bloch i Malt var den uundværlig, om man vilde vente sig fromme, lydige og kære Kirkebørn.

Medhjælperne ønskede de fleste at beholde, skønt de ofte havde adskilligt at udsætte paa deres Arbejde og tidt kun havde ringe Støtte af dem. De var, som Øster Horne Herreds Præster indberettede, ikke saa omhyggelige i deres Gerning, som deres Ed og Pligt krævede, de meldte ikke »onde Rygter« om nogen, da de ikke vilde æske Bevis af vedkommende, mens de burde have Opsigt med Julestuer, Helligdagsdrikkeri og Gudstjenesteforsømmelser (Jerlev-Slaugs Herreders Gejstlighed), ja Hr. Vibe i Malt skrev endog senere (1749) til Biskop Brorson, at han ikke turde antage Medhjælperne i sit Hovedsogn, da det var at gøre dem til Menedere, fordi de som alle andre ikke ansaa Banden, Sværgeren, Fyldereri og Sabbatsbrud for Synd.

³⁾ D. L. 2—9.

Man forstaar alene af disse Udtalelser fra Ribe Amt, at Medhjælperinstitutionen ikke havde nogen kirkelig Betydning. Den var, og den vedblev stadig at være, et dødfødt Foretagende, idet der næppe var ret mange af Medhjælperne, der skøttede om at være det, som det var deres Hovedopgave at være, en Slags Politibetjente, der anmeldte deres Bysbørns Skødesynder for Præsten. Efterhaanden døde den da ogsaa ud i de fleste Sogne, selv om den visse Steder kunde vedblive at bestaa af Navn et godt Stykke ind i det 19. Aarhundrede.

Allerede d. 4. Oktober udsendte Biskop Daaugard i Ribe med Anbefaling det ministerielle Cirkulære til Stiftets Gejstlighed, og denne stillede sig vistnok overalt positivt til det. Men Menighederne kom det bagpaa. De fleste Steder følte man ingen Trang til det nye, og hvor man fulgte dets Opfordring, skyldtes det nærmest Overtalelse fra Præstens Side. I det følgende skal der berettes om, hvad der skete i den sydvestligste Del af Jylland, nærmere betegnet Skads, Øster og Vester Horne Herreders Provsti, paa Grundlag af de fra Pastoraterne til Biskoppen sendte Indberetninger om Sagen.⁴⁾

Den 14. Oktober mødtes Provst Tobiesen, Torstrup, med de fleste af de tre Herreders Præster til Konvent i Varde, og her forelagde han da Cirkulæret for dem og indledede en Drøftelse af det. Han foreslog, at de den første Gang selv skulde vælge Medlemmerne af Menighedsraadet, hellere end f. Eks. udpege ti, hvoraf saa Husfædrene kunde bestemme sig for to, da dette let kunde føre til, at man tog de mindst egnede. Han anbefalede ligeledes at gøre Menighederne opmærksomme paa, at der her

⁴⁾ Ribe Bispearkiv: Indkomne Skrivelser fra Ribe Amts nordre Provsti 1856—57 (Landsark., Viborg).

egentlig ikke forelaa noget nyt, men at det var den gamle Medhjælperinstitution, der ved Tidernes Ugunst var gaaet til Grunde, som nu igen blev kaldt til Live; han mente, det vilde lette en Vedtagelse. Efter nogen Diskussion tog man Provstens Forslag til Efterretning, og man enedes om at forberede Valget, bl. a. ved gennem Samtale at vinde de mest agtede Mænd i Sognet for Tanken.

Provsten selv tog straks fat hjemme i *Torstrup-Horne*,⁵⁾ og allerede d. 20. Oktbr. kunde han indberette, at han havde fundet fire Gaardmænd (to i hvert Sogn), som var villige til at indtræde i Raadene, og at han haabede, dette vilde bidrage til Vækkelse og Vedligeholdelse af et sundt og kristeligt Liv paa Egnen. Hvordan Arbejdet ellers skulde lægges til Rette, kunde han endnu ikke sige, men det vilde nok efterhaanden klare sig.

Det gik ogsaa let nok i *Ansager*. Herfra meldte Pastor Rhod, at fire af de mest kristeligt sindede Mænd, som han havde udpeget, var blevet godtaget af Husfædrene, og at han havde talt med dem om de høje og herlige Maal, som Oprettelsen af disse Raad sigtede imod.

Fra *Hodde-Tistrup* skriver Pastor Olivarius, at Valg vel endnu ikke er foretaget, men at det næppe vil blive vanskeligt at faa de fire anerkendt, som han ønsker, alle Gaardmænd, hvoraf to er Medlemmer af Sogneforstanderskabet. At der derimod er nogen virkelig Trang til disse Menighedsraad, tror han ikke, skønt der er noget religiøst Liv i Tistrup; derfor kan han heller ikke sige noget om deres fremtidige Betydning, men Herrens Veje er uransagelige, og de vil i alt Fald ikke volde nogen Forstyr-

⁵⁾ De her anførte Indberetninger er alle fra de sidste Maanedener af 1856 og de første i 1857.

relse i Menighederne, hvor man vil modtage dem med Velvilje og som gamle Bekendte, idet han altid har haft for Sædvane ved vigtige Spørgsmaal at tage andre med paa Raad, især fra Sogneforstanderskabet; derfor synes det ham ogsaa nu rigtigt at faa knyttet en Forbindelse mellem dem og de nye Raad.

I *Varde* var der heller ingen Vanskelighed, indberetter Pastor Claudi. Raadet kom til at bestaa af en Amtsforvalter, en Købmand, en Kunstdrejer (Borgerrepræsentant) og en Garver (Medlem af Fattigkommissionen), mens Landsognet valgte to Sogneforstandere, saa det her var endog særdeles tydeligt, at man holdt sig til Spidserne.

I *Janderup-Billum* gik Pastor Seidelin til Sogneforstanderne og valgte i Forening med dem de tre mest »kristeligt oplyste og agtede Mænd« i hvert Sogn, men man var enig i, at Raadene foreløbig kun var at betragte som Tilbud til Menighederne, da deres Betydning vilde afhænge af den Tillid, der blev vist dem.

Ogsaa i *Henne-Lønne* forløb Valget glat, idet ingen havde noget at indvende mod de Kandidater, to Sogneforstandere, en Sognefoged og en Gaardmand, som Pastor Riis paa Møder i Skolerne efter Gudstjenesterne havde foreslaaet. Det var hans Haab, skrev han til Biskoppen, at de som gode Hjælpere og Raadgivere, vilde oplyse ham om Fejl, der var skjult for ham, og at de ved deres Samtaler og Eksempel maatte kunne virke til Fremme af kristeligt Liv og Gudsfrygt i Menighederne.

Derimod var der Modstand mod Sagen i *Lunde-Outrup*, særlig i Hovedsognet. Pastor Teisen havde her udtaget seks Mænd, hvoraf det saa var Menin-

gen, at Beboerne skulde vælge Halvdelen til Menighedsraadet, men der mødte kun faa til det i Skolen indvarslede Møde, og de ønskede ingen af Præstens Kandidater, nogle vilde saa hellere have en Marskandiser, der et Par Aar havde boet i Sognet, men allerhelst var de, og her mente de ogsaa at tale paa de fraværendes Vegne, helt fri for disse Menighedsraad. De var jo ikke befalet indført, og der var ikke givet faste Regler for dem, saa det var egentlig en farlig Sag med dem, da man let kunde blive Medlemmernes Forgødtbefindende prisgivet. Pastor Teisen svarede hertil, at der ikke i aandelige Ting ved Lov kunde trækkes faste Grænser, men man vilde ikke godtage hans Argumenter, hvorfor han afbrød Forhandlingen og erklærede tre Mænd valgt. Dette vakte megen Uvilje i Sognet, og nogle Dage efter indfandt Mændene sig i Præstegaarden og bad sig fri for Hvervet; de vilde ikke gaa mod Folkestemningen, der skyldtes Agitation udefra. Præstens Overtalelse nyttede ikke, og han besluttede da foreløbig at se Tiden an — d.v.s., at der ikke oprettedes Menighedsraad i Lunde. — I Outrup gik det noget bedre, skønt der ogsaa her var en vis Opposition, men man valgte dog tre Mænd, som lovede at ville modarbejde, hvad der var til Forargelse i vanskelige Tilfælde i Menigheden, og at staa Præsten bi med gode Raad samt hjælpe ham i Forhold, han vanskeligt selv kunde magte.

Det var vistnok i *Kvong*, Modstanden i Lunde havde sit Udspring, thi her var der en stor Uvilje mod det nye. Den 12. November skrev Pastor Viborg til Biskoppen, at det vilde være vanskeligt at faa et Menighedsraad oprettet i *Kvong*, hvor der kun var ringe kristelig Sans og ikke ret mange,

han kunde tænke sig at samarbejde med. En enkelt fandt han dog fuldt værdig, og efter Samtaler med ham havde han da anmodet to andre om at lade sig vælge, og det havde de indvilget i. Men da dette rygtedes, blev der megen Vrede i Sognet, hvad især, skrev han senere (d. 29. Dec.) skyldtes to rige »Skandalister«, der var blevet saa forfærdede for Muligheden af en Paatale af deres Skødesynder fra Menighedsraadets Side, at »Sønnen veg fra deres Leje, og Flasken i mange Dage maatte trøste dem i deres Angst.« Man talte om at forstyrre Kirkefreden, og de udpegede søgte man ved Trusler at faa til at trække sig tilbage. De holdt imidlertid Stand, og Viborg udbad sig da Biskoppens Stadfæstelse af deres Valg, inden der blev mere Uro, thi at lade Menigheden stemme, var det samme som at opgive det hele, da ingen turde, selv om han ogsaa vilde, sige ja til Præsten Afgørelse. Men allerede 14 Dage efter (d. 15. Jan. 1857) maatte Pastor Viborg forfærdet meddele i Ribe, at Menighedsraadet nu var blevet sprængt paa en sørgelig Maade, endnu inden det var traadt i Funktion, idet den eneste i det, han virkelig stolede paa, havde berøvet sig Livet — formentlig i Tungsind, men Folk sagde, at det var, fordi han havde lovet Præsten at indtræde i Raadet. Dermed var det hidtidige Arbejde for Sagen spildt, og det vilde foreløbig være umuligt at tage den op igen.

Modsat Kvong roste Pastor Viborg *Lyhne* som et beaandet og kirkeligt sindet Sogn med mange levende Kristne, og det gik da ogsaa lettere der med at faa et Raad dannet. Man erkendte dets Berettigelse, men alligevel vilde ingen trods Opfordring udtale sig om nogen af de ti Mænd, Præsten udpegede som Emner; derimod havde man intet at indvende

mod de to, som Præsten derefter bragte i Forslag. Kun en enkelt stemte imod, men det var alene, fordi han principielt var Modstander af, at der skulde oprettes et Menighedsraad.

Som i Kvong vilde man heller ikke i *N. Nebel-Lydum* have noget Menighedsraad, med mindre det var udtrykkeligt befalet, og det hjalp ikke, at Pastor Stampe foreslog at oprette dem paa Prøve i to Aar, naar man havde set, at andre Sogne indførte dem. Han fik til Svar, at man ikke behøvede andre end ham til at paatale mulige Uordener, og at han og Sogneforstanderne eller andre ansete Mænd var tilstrækkelige, naar der skulde forhandles med Autoriteterne; desuden kunde saadanne Raad afstedkomme Splid i Menighederne, og havde man først faaet dem, var det maaske ikke muligt at komme af med dem. Modstanden skrev sig fra nogle af de velsituerede, som fandt det under deres Værdighed at skulle paamindes af Præsten eller hans Medhjælpere, og Smaafolk fulgte dem uden Eftertanke, thi ellers var Folk i disse Sogne lige saa kristelige og sædelige som andre Steder. Men foreløbig maatte man lade Sagen hvile; maaske kunde den genoptages om et Aars Tid, naar man havde set, hvordan det gik i andre Sogne, og der burde da udbæres Lister til Afstemning, hvis der da i det hele taget skulde stemmes.

Fra *Alslev-Hostrup* indberettede Pastor Müller, at man her havde overladt Valget helt til ham, for at der ikke skulde blive uvedkommende Hensyn indblandet i det, men for Resten var der ingen særlig Interesse for det. Nogle ansaa nærmest Raadene for at være en Slags Politi, der bl. a. skulde holde Øje med sekteriske Rørelser, men det var jo ikke nødvendigt, da man havde tilstrækkeligt

Værn mod dem under de nuværende Forhold, som man var vel tilfreds med. Paa den anden Side vilde man dog ikke være »ringere« end i andre Sogne, og derfor vilde man ogsaa nok have Menighedsraad her. Pastor Müller havde da fra Prædikestolen nævnt de fire udtagne Mænd og bedt Menighederne agte dem højlig for deres Gernings Skyld, som de ikke tog op for selv at vinde Ære derved, thi Menighedsraadene var en Gave fra Gud, der er med sin Menighed alle Dage. Deres Opgave skulde ikke, skrev han til Biskoppen, være indskrænket til Anskaffelse af Knagerækker til Hattene, som det var Tilfældet andre Steder, men snarere sigte mod Kirkernes Forskønnelse, ligesom de kunde tænkes at skulle gøre en Indsats for Anskaffelse af Andagtsbøger (til Udlaan), Oprettelse af et Børnekor og Indførelse af den nye Salmebog, ligesom han haabede, de vilde modvirke Søndagsarbejde og Forholdene ved Begravelsesgilderne.

Ogsaa i *Guldager* godtog Menigheden de af Pastor Pontoppidan foreslaaede (en Sognefoged og en Gaardmand), og det samme var Tilfældet i *Jerne-Skads*. Kapellan Fousing, der ledede Forhandlingerne, mente, han vilde forsøge at faa Raadene interesserede i den nye Salmebog, og i den Anledning udbad han sig et Vink fra den kirkelige Øvrighed; det vilde sikkert være af Betydning, da ellers Kirkesangeren muligvis kunde finde paa at agitere imod den.

Pastor Mynster i *V. Nykirke-Faaborg*⁶⁾ forberedte Valget ved i en Prædiken at pege paa, at disse Raad skulde hjælpe til at fremme en ærlig Efterlevelse af, hvad vi skylder Gud, og udpegede med Menig-

⁶⁾ 1859 forenedes V. Nykirke med Grimstrup og Aarre med Faaborg.

hedens Samtykke to fra hvert Sogn, der ikke var uden kristelig Alvor; en fra hvert Sogn var Medlem af Fattigkommissionen, saa han haabede, at Bestyrelsen af denne efterhaanden maatte blive en kirkelig Opgave. Nogen særlig Arbejdsplan kunde han ellers ikke endnu fremlægge.

Pastor Schade i *Grimstrup-Aarre* meldte, at han i sine Sogne havde udtaget og faaet godkendt de to Kirkesangere, en Gaardmand og en Sognefoged, og at det var hans Hensigt at samle dem to Gange om Aaret, ved Jul og Midsommer, eventuelt ogsaa til andre Tider, om det var nødvendigt, for at tale med dem om Forholdene i Menighederne, høre deres Raad og benytte deres Hjælp, saadan som Cirkulæret gav Anvisning derpaa. Nogen fast Plan kunde han dog endnu ikke lægge for Raadenes Virksomhed.

Heller ikke for Pastor Müller, *Brøndum-V. Nebel*, var der nogen Vanskelighed ved at faa de fire Gaardmænd, til hvem han efter Forhandling med Sogneforstanderskabet havde henvendt sig, anerkendt. I Forvejen havde han prædiket om den kirkelige Sjælesorg.

I *Nordby* havde Pastor Bjerring ligeledes i Forvejen konfereret med Sogneforstanderskabet, der billigede, at han selv udtog Kandidaterne. Det blev en Husmand, en Kirkeværge, en Bager og en Postekspeditør, og da ingen havde noget at indvende mod dem, stod deres Valg fast, efter at Præsten i Forvejen havde omhandlet Sagen i en Prædiken om Kirkens Brist, de Farer, der truede den, og Midlerne derimod, herunder bl. a. et Menighedsraads Virksomhed. Nogen Plan kunde heller ikke han endnu fremlægge, men han agtede at samles med de fire og ved Samtale og Læsning af passende Bø-

ger prøve at vise dem Betydningen af deres Arbejde og Samvirket med ham, ligesom han haabede at kunne vække deres Forstaaelse for Menighedslivets Brist saavel i kirkelige som i de huslige Forhold. —

Men Menighedsraadene vandt hverken den Indgang eller fik den Betydning, Kultusministeren havde ønsket. Der blev langtfra oprettet saa mange som ventet. Den 5. Oktbr. 1857 indberettede Biskop Daugaard til København om Udfaldet i Ribe Stift, og det var ikke opmuntrende, idet der kun var dannet Menighedsraad i 53 af dets 170 Pastorater. I de andre Stifter var det gaaet paa lignende Maade, en Smule bedre paa Fyn, men ellers ringere; paa Lolland-Falster var Tallene saaledes 1 af 61, i Viborg Stift 3 af 93. Og da Daugaard to Aar efter blev spurgt, om der ikke var kommet flere til, maatte han oplyse, at det kun drejede sig om et enkelt.⁸⁾

Ser man paa Resultaterne fra Skads, Øster og VesterHorne Herreders Provsti, har de været forholdsvis gode, idet der blev oprettet Menighedsraad i 14½ af dets 22 Pastorater, og der var Vacance i to i de Maaneder, Afgørelsen skulde træffes (Sønderho og Øse). Om Stemningen overfor Sagen andre Steder end de i det foregaaende nævnte synes Bisparkivet ikke at indeholde Oplysninger, men muligt kan Præsterne ved given Lejlighed mundtligt have meddelt Biskoppen, at der hos dem ikke var noget at gøre. At Menighedsraadene ikke kom til at betyde noget, var delvis Kultusministerens egen Skyld, idet han ikke tildelte dem bestemte og varige Opgaver eller gav dem Rettigheder af nogen Art, men kun med smukke Ord i almindelige Vendin-

7) H. J. H. Glædemark: Kirkeforfatningsspørgsmaalet i Danmark, S. 367.

8) Biskoppens Kopibog d. 7/11 1859 (Landsark., Viborg).

ger opfordrede dem til at slutte op om deres Præster og staa dem bi i deres Gerning. Nogen virkelig Indflydelse var ikke tiltænkt dem, mindst af alt den Medvirken ved Præstevalget, Menighederne forhen, i Tiden efter Reformationen, havde haft paa det. Derfor kom de ogsaa til at svæve i Luften, uden at man ret vidste, hvad man skulde bruge dem til; betegnende i saa Henseende er det, at mange af Præsterne i deres Indberetninger om Valgene til Ribe skriver, at de endnu ikke er i Stand til at lægge nogen Plan for Raadenes Virksomhed. Kun Pastor Müller i Alslev synes at have haft Tro til at kunne faa dem sat i Arbejde med forskellige Opgaver af praktisk Art.

Spørgsmaalet er saa kun, om det lykkedes. Thi Menighedsraadens Betydning maatte, som ogsaa et Par af Præsterne fremhævede det, være betinget af den Modtagelse, de fik i Befolkningen, og som det vil fremgaa af det foregaaende, var den overalt temmelig valen, hvis man da ikke ligefrem stod afvisende overfor dem. Nogen virkelig Trang til dem sporedes ingensteds, og konservativ, som man var, saa man overalt egentlig helst, at alt blev ved det gamle, saa meget mere som man jo var vant til at overlade det hele, den nødtørftige Vedligeholdelse af Kirken maaske undtagen, til Præsten alene, og naar da ikke Cirkulæret gav Anvisning paa konkrete Opgaver, var det ikke sært, om man betragtede det med Ligegyldighed. At Raadenes Medlemmer skulde deltage i Kirketugt, faldt ligeledes mange for Brystet, det syntes dem med Rette at smage for meget af Politi, og hvor man alligevel godtog det ministerielle Forslag, har det nærmest været, som før sagt, fordi Præsten ønskede det.

Under disse Forhold var det ikke sært, at de frie

Menighedsraad ikke kunde trives. Fra det her omhandlede Provsti synes en Protest 1858 fra Faaborg mod, at et Arbejde paa Kirken paabegyndtes i Efteraarstiden, at være det eneste Livstegn, hvad ganske vist ikke forhindrer, at der kan have været afholdt nogle Møder i Sognene, men naar de har indskænket sig til, at Præsterne har fremsat deres Syn paa et og andet, og Medlemmerne, hvad vist er temmelig givet, har sluttet sig hertil, var der jo egentlig ikke noget at samles om, thi at nogen af dem skulde føre Klage over sine Bysbørns Vandel, maa anses udelukket. Menighedsraadene fik derfor samme Skæbne som den gamle Medhjælperinstitution, som de i meget lignede; de sygnede han, og deres Virksomhed, hvis man kan tale om en saadan, ophørte, selv om de enkelte Steder skal have bestaaet paa Papiret, lige til den Menighedsraadslov af 1903, som vi i Dag bygger paa, blev vedtaget. Havde de eksisteret 1889 i Skads, Øster og Vester Horne Herreder, vilde Præsterne utvivlsomt have nævnt det i de Indberetninger, de i dette Aar afgav om Menighedsplejens Stilling i deres Sogne.
